Шифр «Сталий розвиток»

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ

(на матеріалі текстів галузі тваринництва)

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1 ДЕРИВАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА	6
1.1 Теоретичні засади системного опису лексики у мовознавстві	6
1.2 Термінологічні особливості, походження та утворення назв тваринництва	9
РОЗДІЛ 2 ЛІНГВОПРАГРАМАТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ	13
2.1 Контексти та прийоми вживання термінів галузі тваринництва	13
2.2 Роль словників під час перекладу фахових текстів галузі тваринництва	17
2.3 Особливості перекладу фахових текстів галузі тваринництва	19
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	25
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	25
Анотація	27

ВСТУП

За результатами останніх досліджень галузі комп'ютерної інженерії та аграрної промисловості є провідними за рівнем розвитку та залученням іноземного капіталу, що, в свою чергу, пояснює актуальність дослідження термінів та терміносполучень, які обслуговують ці галузі світової економіки. Не варто забувати й про конкурентоспроможність аграрної промисловості на світовій арені, що, безперечно, неможливо уявити без лінгвістичного фактору та сучасних технологій.

Неможливо не враховувати той факт, що англійська була і залишається мовою світового спілкування. Саме вона використовувалась у сфері торгівлі, адже в інших мовах на той час, йдеться про XVIII ст., не було термінів для здійснення товарообмінних відносин. Незважаючи на плин часу, ця світова мова й досі є головною не лише в торгівлі, а і в бізнесі, освіті, науці, техніці та аграрній сфері.

Над питаннями термінології, зокрема походження та розвиток окремих терміносистем, особливості функціонування термінів у своїй системі та поза нею, вплив діалектної лексики на формування терміносистеми, працювали О. Реформатський, Д. Лотте, О. Ахманова, Й. Дзендзелівський, Т. Кияк, А. Д'яков, В. Даниленко, Л. Симоненко, М. Кочерган, О. Суперанська, Д. Шмельов, В. Горпинич, Г. Бевз, Л. Васенко, М. Зарицький, K. Ahmad. Роботи цих вчених становлять **наукову базу дослідження.**

Актуальність наукового дослідження зумовлена сучасним станом наукової мови, який вказує на недостатній рівень дослідження фахової лексики, що спричиняє неточності при виборі певного терміна і, як наслідок, може ускладнювати письмовий та усний переклад відповідних текстів.

Галузь тваринництва відіграє провідну роль у формуванні сталого розвитку сільського господарства України, Сумської області зокрема, на території якої знаходиться велика кількість сільськогосподарських підприємств. Такі відомі господарства, як Суми-Агро, Ромниплемсервіс, Українсько-

голландська Агрокомпанія, Ворожбалатінвест, Райс, Сейм-Агро та Гала груп мають тісні зв’язки з іноземними аграрними компаніями.

Використання англійської мови у галузі тваринництва допомагає уникнути непорозумінь з точки зору двозначності термінів, адже точні відповідники у мові світового спілкування встигли закоренитися та побудувати інтернаціональні зв’язки. Отже правильний переклад лексики галузі тваринництва сприяє налагодженню міжнародної співпраці та залученню закордонних інвесторів і у такий спосіб робить свій внесок у сталий розвиток нашої держави.

Об’єкт дослідження – фахова мова тваринництва.

Предмет дослідження – структуризація лексичної системи мови, перекладацькі трансформації термінів галузі тваринництва, а також специфічні прагматичні особливості фахової термінолексики.

Матеріалом дослідження слугують фахові статті галузі тваринництва.

Метою є аналіз термінів галузі тваринництва, роль етимологічного аналізу та методу словникової дефініції при перекладі термінів.

Завданнями дослідження є:

1) виділення способів функціонування термінів на матеріалі фахових текстів;
2) визначення принципів застосування та характерних ознак термінів у фахових виданнях;
3) виявлення недоліків та труднощів, що виникають під час вживання термінів у фаховому середовищі;
4) визначення особливостей перекладу фахових термінів та текстів тваринництва.

Методологічна база налічує такі **методи** дослідження: метод спостереження для порівняння українських та англійських термінів і терміносистем, аналіз та синтез для визначення прагматичних та лексико-семантичних розбіжностей, порівняльно-історичний метод для з’ясування умов, що сприяли розвитку термінологічної бази, зіставний метод для компаративного визначення специфічних характеристик термінологічних одиниць, структурний

метод для опрацювання специфічних рис фахових текстів тваринництва , метод словникової дефініції для знаходження варіантного відповідника у мові перекладу, контент-аналіз для визначення контекстуального впливу на термін у розрізі фахових текстів тваринництва.

Практичне значення полягає в сприянні усуненню труднощів практичного використання та перекладу термінів та терміносистем у фахових текстах, зокрема у наукових працях, публікаціях та словниках.

Наукова новизна полягає у відкритті нових можливостей для досліджень лексики галузі тваринництва, зменшення кількості помилок та обсягу необхідної людської праці під час перекладу фахових текстів галузі тваринництва, а також створення системи оперування термінами галузі тваринництва.

Апробація результатів. Стаття «Проблеми перекладу термінів галузі тваринництва на сучасному етапі» була опублікована у міжвузівському збірнику наукових праць молодих вчених «Актуальні питання гуманітарних наук» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, № 1, 2020р.

Структура та обсяг роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділи, п’ятьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (26 позицій), списку довідкової літератури (3 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу (7 позицій) та анотації. **Обсяг** наукової роботи становить 23 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ДЕРИВАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

1.1 Теоретичні засади системного опису лексики у мовознавстві

Оскільки головним у слові, тим, що визначає його суть і місце у загальній системі мови, є значення, то всі його елементи повинні передавати певне значення, тобто слово – це, насамперед, семантичний центр. В основі системності лексики лежать внутрішні, семантичні зв'язки слів, а сама лексична система мови як з огляду на її складові частини, так і з огляду на зв'язки, що існують між ними, є семантичною і виступає об'єктом дослідження лексикології та семасіології як система взаємозв'язаних, переплетених класів слів різних за обсягом та показниками. Цим зумовлюється особливий характер лексичної системи, її своєрідність і складність.

Значення у мові утворюють внутрішні зв'язані ряди, основою яких є спільний елемент чи ознака і співвіднесеність цих рядів. Ці ряди, в свою чергу, за тим же принципом виступають членами рядів вищого рівня. Зрозуміло, що всі вони не тільки співвідносяться, але й взаємозв'язані і взаємозумовлені [1, с.122]. Значний обсяг і різноманітність словникового складу, його відкритість, динамізм, складність внутрішньої організації, зумовлені особливостями компонентів, дають певні підстави для сумнівів у правомірності системного тлумачення лексики і навіть повного його заперечення [19, с. 12-13].

«Якщо словниковий склад мови є системою, то які означальні елементи цієї системи, як вони у взаємозв'язку і взаємодії зумовлюють розвиток цієї системи – певного єдиного цілого на лексичному рівні мови? Це питання потребує теоретичного вирішення... Навряд чи можливо зараз представити лексичний склад мови як систему у всій складності різноманітних зв'язків» [5, С. 74-75].

Скептицизм у тлумаченні питання про можливість представлення всієї лексики як єдиної системи пояснюється численністю лексичних угрупувань, їх складним переплетінням між собою, «розмитістю» внутрішніх меж. А будь-яка система, як відомо, існує за наявності між складовими частинами певних відношень, що зв'язують ці частини в єдине ціле [9, с. 336].

Термінологічні системи української мови, що обслуговують різні галузі наукових знань, постають наразі як найнеобхідніші елементи функціонування мови загалом, оскільки саме мова науки є показовою на шляху розвитку будь-якої мови [13, с. 124].

Теоретичні проблеми українського термінознавства, походження та розвиток окремих терміносистем, особливості функціонування термінів у своїй системі та поза нею, вплив діалектної лексики на формування терміносистеми, – всі ці питання розглядаються в роботах О. Реформатського, Д. Лотте, О. Ахманової, Й. Дзендзелівського, Т. Кияка, А. Д'якова, В. Даниленка, Л. Симоненко, М. Кочергана, О. Суперанської, Д. Шмельова, В. Горпинича та ін. [4, с.183].

Аргументом, що заперечує системність лексики, є такі факти, як довільність виділення тих чи інших тематичних груп, полів, об'єднань слів, нечіткість їх складу і меж, розходження у характеристиці однієї і тієї ж групи слів різними дослідниками [25]. Фактично всі ці особливості опису лексики зумовлені будовою самої лексичної системи та її складових компонентів (підсистем). Однак, по-перше, більшість лексичних підсистем має відкритий характер: одні елементи виходять із неї, інші – поповнюють її. Цей процес відбувається постійно, і тому межі підсистем дифузні, нестійкі. По-друге, крім основних, ядерних лексем підсистеми, в ній завжди є значна периферія, на якій перебувають лексеми з інших лексико-семантичних груп (вони тільки за окремими семами входять до складу вихідної групи). Це створює нестійкість кожної підсистеми, але саме ця нестійкість є основою для зв'язку підсистем (лексико-семантичних груп) у єдину систему в цілому [10, с.26].

Переважна більшість вчених все ж таки визнає системний характер лексичного складу мови, вказуючи на необхідність вивчення лексики в системних зв'язках та відношеннях, незважаючи на всі складності, зумовлені специфікою об'єкта дослідження. «Значення слова визначається перш за все його відношенням до інших слів, тобто його місцем в лексичній системі», хоч «лексичні системи набагато складніші і ширші, ніж системи морфологічні, так що лінгвістам навряд чи вдасться коли-небудь представити їх з такою ж ясністю і точністю» [12, с.15].

Інтеграція та взаємодія різних наук вимагає посиленої уваги науковців до питань термінознавства та дослідження функціонування термінологічних структур у різних сферах людської діяльності. На сучасному етапі ідею системності лексики можна вважати загальноприйнятою, вона знайшла своє втілення у працях східнослов'янських лексикологів (О. Ахманова, В. Виноградов, В. Гак, В. Горпинич, А. Д'яков, Я. Закревська, Т. Кияк, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Л. Москаленко, В. Русанівський, Л. Симоненко, О. Тараненко, Г. Уфімцева, Ф. Філін, Л. Щерба та ін.) [15].

Специфіка лексики як системи виявляється в її відкритості, і це ніяк не порушує сам принцип системності, тому що кожне слово, входячи до лексичної системи мови, набуває всіх системних ознак, а якщо мова визнається системою, то послідовно із цього випливає визнання лексики як системи, бо неможливо уявити собі систему, одні елементи якої були б системними, а інші – асистемними [24, С.59]. Головним аргументом підтвердження цієї думки можна вважати той факт, що у сфері лексики чітко визначаються всі ті види відношень і зв'язків, які є основними для мовної системи в цілому, а саме:

1) відношення «засоби-функції» (одиниці нижчого рівня виступають засобом оформлення одиниць вищого рівня, а в одиницях вищого рівня будь-яка одиниця реалізує свої функції, виступаючи як складова частина);

2) відношення маніфестації (зв'язують форму слова – лексему з його значенням – семемою);

3) парадигматичні відношення, в основі яких лежить формальна чи семантична схожість слів і які виявляються у наявності у межах словникового складу різноманітних груп слів;

4) синтагматичні відношення, які проявляються у закономірності сполучуваності слів у лінійному ряду;

5) відношення репрезентації (варіантності), якими віртуальні, системні слова пов'язуються з їх актуальними реалізаціями у складі речень.

Аналізові цих зв’язків та відношень присвячені численні роботи лінгвістів, в результаті чого на сучасному етапі сформувались основні поняття і терміни, які розкривають науковий погляд на лексику як систему, визначились принципи, склались різні методики дослідження елементів цієї системи. Подальше вивчення лексики як системи потребує не тільки охоплення всіх частин (сфер) словника, а й поглиблення досліджень, що пов’язано, зокрема, з виявленням для окремих елементів системи вищезгаданих зв’язків та відношень [2].

Становлення і розвиток термінологічної лексики, семантична структура термінів перебувають в центрі уваги лінгвістів та фахівців інших суміжних галузей. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміну.

1.2 Термінологічні особливості, походження та утворення назв тваринництва

Основне ядро лексичної системи сучасних слов’янських мов складають праслов’янські слова. Праслов'янський лексикон, в свою чергу, складається із слів, успадкованих із індоєвропейської прамови, які було збережено без особливих змін або з деякими модифікаціями, та слів, що виникли на базі праіндоєвропейських коренів у результаті словотвірної діяльності праслов'ян.

Як і будь-яка жива мова, праслов'янська мала контакти з іншими мовами, запозичувала з них деякі слова, і сама була джерелом запозичень для мов, носії яких підтримували стосунки з давніми слов'янами [21, с. 24].

Праслов'янська мова контактувала головним чином із генетично спорідненими індоєвропейськими мовами, тому довести, що те або інше слово запозичене праслов'янською мовою, важко навіть тоді, коли в лексемі представлені регулярні фонетичні відповідники. При визначенні запозиченості або питомості слова переважно застосовується врахування його семантичних, акцентуаційних та словотвірних особливостей [16].

Дотеперішні дослідження слов'янської лексики виявили досить активний лексичний взаємообмін між прагерманською і праслов'янською мовами. Донедавна роль германських запозичень, особливо культурної лексики, в праслов'янській мові явно перебільшувалася. Використовуючи різні лінгвістичні критерії, В. Мартинов спробував виявити не тільки прагерманські слова в праслов'янській, але й праслов'янські в прагерманській [20, с. 10-11].

Головним осередком вироблення й накопичення інформаційно-інтелектуально-інноваційного ресурсу є наука. Наукове пізнання світу – умова його розвитку (ресурсу). Витворюючи концепцію про нові знання в конкретній предметній галузі, спираємося на думку О. Потебні про те, що науковець працює не безпосередньо з реальною дійсністю, а після того, як вона пройшла через форму слова: єдиний будівельний матеріал науки – це поняття, складені з об’єктивованих у слові ознак образу. Йдеться про те, що поняття подають словами, однак слово залучають лише для того, щоб уможливити оперування поняттями, які формують на основі спостережень, образів, експериментальних даних тощо [23].

Термін – це емоційно нейтральне слово або словосполучення, яке використовується для точного визначення понять або назв предметів [22, С.76]. Окремі фахові мови користуються специфічними мовними засобами, які, у свою чергу, можуть реалізуватися в інших фахових мовах. Кілька субмов можуть формувати більші класи з їх спільними ознаками. Так, серед фахових мов можна

розрізнити мови соціальних наук і мови технічних галузей, які мають не лише специфічні терміносистеми, але й різну організацію тексту, мовну структуру.

Беззаперечним є факт, що термінологія – це атрибут науки, а наукова сфера, як відомо, має міжнародний характер. Рухливість термінів, зміна їхнього статусу, термінологічна міграція – наслідок інтегративних процесів у науці. Питома вага запозичених слів у лексичній системі кожної мови постійно зростає внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію. Відомо, що близько 90% нових слів, що з'являються в мові, – це терміни.

Лінгвісти нараховують сьогодні близько трьохсот фахових мов, їх безоглядна застосування слід обмежувати рамками вузької спеціальності, оскільки їх повне запровадження у сфері спілкування призводить до «комунікативних бар'єрів», викликає непорозуміння й може спекулятивно використовуватися з метою повної зверхності, елітарності. Таким чином, фахові тексти розрізняються на текстовому й термінологічному рівнях. Наочним прикладом можу бути зіставлення юридичних, економічних та тактів галузі тваринництва [14, с. 94].

Галузеві терміносистеми взаємодіють одна з одною, мають спільний термінологічний фонд: ізольованих терміносистем не існує. Вони містять уніфіковані щодо норм сучасної мови терміни на міжгалузевому рівні.

Сучасний етап розвитку термінології, зазначають мовознавці, певною мірою подібний до періоду 20-х років саме пошуком того, як поєднати найкращі здобутки «термінотворчості» минулого, яка орієнтувалася не тільки на іншомовні джерела, а й на внутрішні ресурси української мови, із сучасною практикою широкого використання у науковій і технічній мові інтернаціональних термінів, запозичених за посередництвом російської мови. Виходом можна вбачати тимчасове паралельне використання обох традицій із перспективою вибору єдиної норми після апробації варіантів у науковому обігу.

РОЗДІЛ 2
ЛІНГВОПРАГРАМАТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ

2.1 Контексти та прийоми вживання термінів галузі тваринництва

На сьогодні сучасна лінгвістика налічує декілька рівнозначних термінів для поняття «фахова мова» – «мова для спеціальних цілей», «підмова», «субмова» та ін. Російська ж лінгвістична традиція використовує переважно термін «мова для спеціальних цілей» або «спеціальна мова». Британські та американські лінгвісти використовують термін “language for special purposes” (LFP) для позначення фахово-маркованої лексики. Щодо нас – українців, ми використовуємо термін «фахова мова». Оскільки поняття «фахова мова» від “Fachsprache” є найбільш опрацьованим у німецькій лінгвістиці, даний факт дозволяє нам дати дефініцію терміна «фахова мова». Так, визначаємо фахову мову як «сукупність всіх мовних засобів, які використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями певної галузі. Але, як слушно зазначає Т. Кияк: «До цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування певної мови забезпечується винятково чітко встановленою термінологією» [7, С.1].

Вслід за Л. Гофманом, розглядаємо фаховий текст як інструмент і результат комунікативно-мовної діяльності, який складається з кінцевої, упорядкованої суми логічно, семантично і синтаксично пов’язаних між собою речень чи надфразних єдностей, які представляють собою комплексні мовні знаки і відповідають типовим людським судженням й загальному стану речей в об’єктивній реальності. Необхідно додати, що фаховий текст співвідноситься з темою та адресатом і має спрямування на певну галузь знання чи професійну діяльність [8, С. 3-4].

Разом із формуванням науки відбувався й розвиток термінів на позначення того чи іншого явища, предмета, характеристики тощо. Особливість фахової

мови галузі тваринництва полягає в наявності спеціального, орієнтованого на потреби даного фаху набору лексичних одиниць, які мають плавні та гнучкі зв'язки із загальновживаною лексикою, цілком однозначно присутньою у фаховій мові. З іншого боку, остання відрізняється своєю специфічною частиною вживання певних граматичних, синтаксичних та стилістичних засобів [17, с. 77-81].

Лінгвісти подають різні дефініції терміна «фахова мова». Фахова мова – середовище народження й розвитку термінології. Т. Кияк вважає, що терміносистеми слід досліджувати лише в руслі їхньої функціональної ваги в контексті, власне, фахових мов [18, с. 28].

Фахова мова – це також варіант загальновживаної мови, який слугує основою до пізнання та визначення фахових об'єктів їхнього дослідження та розуміння, а також для специфічних комунікативних потреб фаху. Фахова мова – це засіб для оптимального порозуміння фахівців щодо проблем свого фаху; для неї характерні специфічна фахова лексика і спеціальні норми вибору, застосування і частотність загальномовних лексичних та граматичних засобів. Вона існує не як самостійна форма прояву мови, а актуалізується у фахових текстах, які, окрім шару фаховомовного, містять завжди і загальномовні елементи.

При відборі термінів до фахової мови тваринництва необхідно включати ті значення слова, які виражають базові поняття. Лексику фахового тексту можна поділити за видами:

1) терміни певної галузі або інтергалузеві терміни;
2) міжгалузеві терміни (термінологічні одиниці суміжних наук);
3) напів терміни, до яких можна віднести номенклатури;
4) професійні жаргонізми, які не претендують на точність та однозначність [3, с. 190].

Загальновідомо, що вирішальне значення у забезпеченні потреб людини повноцінними продуктами харчування мають провідні галузі тваринництва. В наш час, при гостро окресленому недостатньому забезпеченні аграрного сектору

виробничими ресурсами, через значне погіршення стану товаровиробників першочерговим є реалізація цільної системи заходів, спрямованих на стабілізацію і подальший ефективний розвиток його галузей.

Пріоритетними заходами є цілеспрямований процес удосконалення племінних і продуктивних якостей тварин шляхом використання кращого вітчизняного та світового генофондів; інтеграція сільськогосподарських товаровиробників з переробними підприємствами; державне стимулювання створення господарств, які б співпрацювали зі світовими лідерами в галузі тваринництва; впровадження ефективних енергозберігаючих технологій утримання худоби; вирощування ремонтного молодняку; заготівля, зберігання та використання високоякісних кормів.

До прикладу було обрано роботу О. В. Педоренко «*Організація вирощування ремонтного молодняку в умовах ПП „Радівське“ с. Радівка Калинівського району*», де авторка використала такі терміни: *ремонтний молодняк, теля, телиця, нетель* .

Усі зазначені терміни вживаються по відношенню до корови на різних стадіях фізіологічного розвитку. Так, наприклад, термін «*ремонтний молодняк*» – це високопродуктивний молодняк сільськогосподарських тварин, призначений для систематичної заміни в стаді вибракуваних тварин. У тлумачному словнику цей термін розглядається як молоді тварини, молоді дерева, пагони. Безумовно, під час перекладу слід враховувати контекст та мету вживання терміна. За українсько-англійським словником надано наступні еквіваленти терміна «*молодняк*»: *young animals, youth, young growth, young stock, young cattle.* Однак, зважаючи на тлумачення при перекладі англійською мовою, перше значення терміна «*молодняк*» – *young growth, saplings* – поріст молодого лісу. Як бачимо, український варіант забезпечує більшу еквівалентність по відношенню до значення терміна [35, с. 12].

Як відомо, основним завданням перекладу є досягнення адекватності. Під цим терміном розуміють вичерпну передачу смислового змісту оригіналу і повну функціонально-стилістичну відповідність йому. Переклад ніколи не може бути

повним та абсолютним еквівалентом оригіналу, а намагання досягти еквівалентності може призвести до значного відходу від оригіналу.

Проте, зважаючи на контекстуальне значення, слід звернутись до словосполучення «*ремонтний молодняк*» – *herd replacements*. Беручи до уваги такий переклад, можна припустити, що термін українською мовою більш вичерпний, ніж його англійський відповідник. Це зумовлено тим, що в англійській мові перше значення терміна «*молодняк*» означає поріст лісу, і не стосується тваринного світу. Цей вид перекладу можна назвати «генералізацією значення», тому що термін *herd – стадо* – передбачає наявність корів різного віку, статі, а не лише молодняку. Крім цього, такий вид перекладу вважається найважчим, тому що словосполучення складається із загальновживаних слів, які лише в галузі тваринництва набувають певного значення як термін.

Динаміка фахової мови тваринництва досить часто віддаляє її від вихідної бази загальнолітературної мови та може призвести до виникнення непорозумінь між фахівцем та нефахівцем, створює штучну атмосферу елітарності [15].

Термін «*теля*» в роботах українських науковців має значення молодняк великої рогатої худоби у віці до одного року. Цей термін має чіткий відповідник в англійській мові:

calf: *1) the young of cattle, esp. domestic cattle; 2) the young of certain other mammals, such as the buffalo, elephant, giraffe, and whale; 3) a large piece of floating ice detached from an iceberg, etc.; 4) another name for calfskin* [27].

Термін «*теля»* не потребує контексту, адже цей термін однозначний, не вимагає уточнень. Те ж стосується й слова «*телиця*», для якого вживають усталений еквівалент *heifer*. «*Нетель*» – тільна телиця, за словником подано також відповідник *heifer*. Як бачимо, виникає двозначність терміна, оскільки «*телиця*» – це молода корова, яка ще ні разу не телилася, а «*нетель*» – це молода корова, яка ще ні разу не була вагітною [30].

Перш за все, така двозначність виникає в українській мові через дещо інший підхід до методологічного вивчення галузі тваринництва. Безумовно, не варто говорити про відсутність відповідника в тій чи іншій мові. Лексичний

елемент, як відомо, перекладається не окремо, сам по собі, в ізоляції від речення та тексту, де він вживається, а в сукупності його контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик [26, с. 8].

Знання словникових відповідників є необхідною, але недостатньою умовою адекватного перекладу лексики. Крім цього, важливим є вміння підібрати контекстуальні відповідники, що не завжди фіксуються у перекладних словниках. У деяких випадках варто звернутися до конкретизації значення, яка зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках лексичного елементу терміну вихідної мови.

2.2 Роль словників під час перекладу фахових текстів галузі тваринництва

Прийнято вважати, що першочерговим завданням будь-якого словника, на думку І. Кудашева, – допомогати у випадку виникнення труднощів, пов’язаних з використанням мови [6, С.194-195]. Крім того, словник передусім є довідковою книгою. Це означає, що він має забезпечити користувача тим обсягом інформації про мовні одиниці, яким володіє носій мови. Тобто словник повинен виконувати довідкову функцію, що забезпечується за рахунок іншомовних еквівалентів, етимологічних даних. Відповідна інформація дозволить користувачу краще орієнтуватися у специфіці конкретної галузі знання чи професійної діяльності, а саме в тваринництві.

Необхідно зазначити, що словник безумовно має виконувати декілька функцій: систематизуючу, довідкову, навчальну, нормативну. На думку С. Вискушенко саме вони складають ту «ідеальну» модель словника [6, С.194].

Систематизуючу функцію вважають однією з найважливіших, оскільки під час отримання інформації першочергово необхідно виявити структуру та упорядкованість і вже надалі опрацьовувати інформацію.

Звертаючись до дискурсу тваринництва, доцільно наголосити, що терміни, що вживаються у фаховій мові, будь це словники, статті, посібники чи будь-яка

інша наукова література, набувають особливого, іноді, контекстуального значення. Йдеться про такі терміни, які можна використовувати в повсякденному житті не лише не надаючи наукової визначеності, а й взагалі використовувати їх навіть у розмовному мовленні. Проте, варто зазначити, таких досить мало в порівнянні з основою масою.

Було проаналізовано деякі терміни тваринництва англійської та української мов на відповідність, а також зроблено деякі висновки щодо їх адекватності у контексті перекладу:

bovine - *relating to cows or cattle* [33], а за визначенням українського словника маємо такий відповідник: *1) бичачий 2) важкий, незграбний; тупий;*

cull - *to select inferior animals from the herd for potential sale; укр.: 1) збирати (квіти) 2) добирати; вибраковувати;*

cud - *food that has been partly digested and brought up from the rumen to the mouth for further chewing by ruminants, such as cattle or sheep; укр.: жуйка;*

farrowing - *giving birth to a litter of pigs; укр.: farrowing=farrow: виводок поросят, свинка, поросятко;*

feedlot - *a confinement facility where cattle are fed to produce beef for the commercial trade; укр.: площадка або загін для відкорму скота;*

hog - *1) a hoofed mammal of the family Suidae, order Artiodactyla, comprising boars and swine; 2) a domesticated swine weighing 120 pounds (54 kg) or more, raised for market; укр.: 1) свиня, вепр, кабан; 2) свиня, хам, грубіян;*

litter - *1) material used as bedding for animal; 2) material used to absorb the urine and feces of animal; 3) the uppermost slightly decayed layer of organic matter on the forest floor; 4) the offspring at one birth of a multiparous animal; укр.: 1) розкидані речі, безлад; 2) устілка для скота; 3) виводок (тварин); 4) опале листя;*

ovine - *relating to sheep; укр. 1) овечий; 2) сором'язливий, тихий;*

sire - *1) the male parent; 2) to father or become the sire of; укр.: 1) Ваша Величність, сер; 2) батько, предок; 3) плідник (жеребця)* [29].

Крім того, було взято до уваги терміни з українських фахових текстів. Виявлено, що використання термінології потребує насамперед контексту,

оскільки більшість проаналізованих термінів мають такі значення, які можна використовувати не лише як професіоналізми, а й у розмовному мовленні. Наприклад, *extract* має значення не лише «вибірка», а й «зразок», «екземпляр», «проба»; *drift* – дрейф, зміна, відхилення [32, С. 79-80]. Основна складність, що виникає під час перекладу таких термінів – це багатозначність. Не заглиблюючись у контекст, неможливо його перекласти, тому для досягнення адекватного перекладу, необхідно зважати на контекстуальне оточення.

Таким чином, більшість проаналізованих термінів мають чітко окреслений відповідник в українській мові. Проте значення перекладеного терміна залежить від контекстуального оточення. Деякі можуть мати кардинально інше значення, яке в словнику виділене основним. Тому, перш за все, перекладаючи фахові терміни та тексти необхідно користуватись виключно професійними термінологічними словниками та зважати на потреби адресата.

2.3 Особливості перекладу фахових текстів галузі тваринництва

Фахові тексти у галузі тваринництва мають свою специфіку побудови. Її формують, наприклад, такі ознаки:

1) дієслово втрачає своє часове співвідношення і вживається здебільшого в теперішньому часі;

2) дієслово найчастіше вживається у пасивній формі;

3) дієслово як вид слова відіграє відносно меншу роль;

4) іменник відіграє важливішу роль;

5) однина вживається частіше, ніж множина;

6) прикметник вживається відносно часто [11, с. 345].

Нижче надано фрагменти зі статті І. Супрун «*Етограми форм поведінки коней американської чверть кровної породи*» з деякими специфічними ознаками галузі тваринництва:

Зроблено огляд основних літературних джерел з поведінки коней. – An ethogram of behavior forms among mares was developed [31].

У наведеному прикладі зберігається одна з головних ознак, а саме – дієслово вжито у пасивній формі. Крім того, слід звернути увагу на переклад терміну «*кінь*», адже у словнику знаходимо такий переклад*:*

1) horse, steed (noem.); 2) knight; 3) vaulting horse, pommel horse.

Натомість *mare* має відповідник «*кобила*»: 1) самка жеребця; лошиця; 2) те саме, що кінь [28].

Зважаючи саме на ту особливість, що іменник у фахових текстах відіграє важливішу роль у порівнянні з дієсловом, можна зробити висновок, що термін *mare* вжито більш доцільно, оскільки контекстуально речення оточене такими термінами, як: «*лактуючі кобили*», «*лоша*», «*поведінка матері*», «*жеребна кобила».*

У статті Ю. Осадчої «*Природа аномалій та смертності ембріонів страусів*» бачимо відмінну рису фахового тексту, а саме переважання іменників над іншими частинами мови:

Information to the phenotype analysis of features of embryo anomalies and spectrum and frequency of display of morphological anomalies development of embryos of ostriches is described. – Описано дані фенотипного аналізу особливостей ембріональних аномалій та спектр і частота прояву морфологічних аномалій розвитку ембріонів страусів. [34].

Крім того особливості фахових текстів зустрічаються у підручниках, наприклад "*Animal breeding and genetics for BSc students*", а саме: дієслова у пасивній формі, переважають іменники та прикметники над дієсловами:

Natural selection is the process whereby animals that are better adapted to their environment have a higher change to survive and produce more offspring than less adapted animals. The next generation thus, on average, will be more adapted than the current generation. – Природний відбір — процес, за якого виживають найбільш пристосовані у боротьбі за існування організми, здатні залишити численне потомство. Наступне покоління, вірогідно, буде більш пристосованим ніж теперішнє [36, С.16].

The development of the animal continues until it has finished growing. – Розвиток тварин продовжється, поки вони не виростуть [36, С.95].

Some aspects of coat colour are also determined by only a single gene with two alleles. – Деякі аспекти кольору шерсті також визначаються лише одним геном з двома алелями [36, С.97].

З наведених прикладів бачимо, що важливо не лише перекласти фаховий текст з урахуванням граматичних особливостей мови перекладу, а й віднайти саме той варіантний відповідник, який вжито автором у тексті мовою оригіналу. Ця справа вимагає знаходження еквівалента не лише для уривку, який необхідно перекласти, а й за необхідності опрацювати контекстуальне оточення для досягнення еквівалентності не лише терміну, а й усього тексту, що, безумовно, свідчитиме про компетентність та професіоналізм перекладача.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку термінологічної бази української та англійської мов якісно нового рівня набуває вивчення окремих термінологічних підсистем, що зумовлено розвитком науки, збагаченням понятійного апарату наукових галузей, а, отже, і утворенням нових лексичних одиниць для їх номінації.

Створення та функціонування окремих галузевих терміносистем української та англійської наукової мови удосконалює загальномовні методологічні засади, що ґрунтуються на семантичних, деривaційних особливостях кожної окремої лексико-семантичної групи.

Сучасний етап розвитку лексикології характеризується, з одного боку, плідним розвитком загальної теорії семантичного аналізу лексики, а з іншого – продовженням роботи з опису конкретних лексико-семантичних груп слів.

У науковій роботі було розкрито сутність поняття «термін» та «терміносистема», виділено способи функціонування термінів на матеріалі фахових текстів.

Визначено принципи застосування та характерних ознак термінів у фахових виданнях, адже терміновживання у професійній літературі є нормативним, підпорядкованим усім вимогам та правилам української та англійської мов. Однак, необхідність дослідження термінологічної системи галузі тваринництва зумовлена потребою чіткого виокремлення цієї групи серед інших фахових термінів сільського господарства, а також відсутністю багатоаспектного дослідження функціонування цих елементів, зростаючою потребою у створенні галузевих словників.

Отже, було проаналізовано деякі терміни галузі тваринництва, визначено роль етимологічного аналізу при перекладі термінів, показано зміну значення терміна в залежності від контекстуального оточення, а також від фізіологічних особливостей позначених об’єктів, виявлено недоліки та труднощі, що виникають під час вживання термінів у фаховому середовищі, розглянуто ідею

системності лексики, специфіку побудови фахових текстів та їх головні ознаки, розглянуто на прикладах прагматичні та лексико-семантичні особливості перекладу фахових текстів галузі тваринництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Є., П'яст Н. Й. Складання як один із способів словотвору/ Л. Є. Азарова, Н. Й П'яст. – Вінниця: Навч. книга, 2005. – 122 с.

2. Бевз Г. Про походження деяких наукових термінів/ Г. Бевз. –Українська мова та література, 2002. – № 48 (грудень).

3. Богуцька М. П. Структурно-словотвірні особливості української термінології // Склад і структура термінологічної лексики української мови / М. П. Богуцька. – К., 1984. – 190 с.

4. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова (морфеміка і словотвір) / Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо. – Тернопіль: Нова книга – Богдан, 2004. – 183 с.

5. Васенко Л. А. Фахова українська мова / Л. А. Васенко, В. В. Дубічинський, О. М. Кримець. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – С. 74-75.

6. Вискушенко С. А. До проблеми розробки двомовного термінологічного тематичного словника англійської фахової мови тваринництва / С. А. Вискушенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – С.194-195.

7. Вискушенко С. А. Загальні особливості фахових мов (на матеріалі англійської фахової мови тваринництва) / С. А. Вискушенко // Житомирський державний університет імені Івана Франка. – 2007. – С.1.

8. Вискушенко С. А. Термінологічна насиченість текстів англійської фахової мови тваринництва / С. А. Вискушенко // Житомирський державний університет імені Івана Франка. – 2007. – С.3-4.

9. Горпинич В. О. Морфологія української мови / В. О. Горпинич – К.: Наук. дум., 2004. – 336 с.

10. Дудок Р. І. Системність та структурність мови / Р. І. Дудок Мовознавство, 2003. – № 5. – С. 26-33.

11. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення (семантичний та соціолінгвістичний аспекти)/ А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К., «АСМ Academia», 2000. – 345 с.

12. Д’яков А. С. Типологія мовних інтерференцій та їх роль у формуванні національних терміносистем: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.15./ А. С. Д’яков – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 1998. – 15 с.

13. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства / М. С. Зарицький // К.: Наук. дум., 2004. –124 с.

14. Зуєнко Н. О. Особливості перекладу фахової мови тваринництва / Н. О. Зуєнко // Молодий вчений, 2017. – С. 94.

15. Казимира З. І. Володіння фаховою англійською термінологією як запорука визнання українських спеціалістів у світі [Електронний ресурс] / З. І. Казимира // Національний університет «Львівська політехніка», 2001. – Режим доступу до ресурсу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8910/1/18 (04.11.2019).

16. Кириченко О. А., Марченко К. С. Проблеми перекладу термінів галузі тваринництва на сучасному етапі / О. А. Кириченко, К. С. Марченко. – Актуальні питання гуманітарних наук. – Дрогобич, 2020.

17. Кислухіна М. В. Функціонально-семантичний аспект субстантивних термінів (на матеріалі сільськогосподарської та ґрунтової мікробіології англійської мови) / М. В. Кислухіна. – Мовознавство, 2003. –№5. – С. 77-81.

18. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу (німецька мова) / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй. – Вінниця: Нова книга, 2006. – С. 28-29.

19. Кратко М. Проблеми української наукової мови / М. Кратко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» – № 453, 2002. – С. 12-13.

20. Марченко Т. А. Лексико-семантичні та словотвірні особливості назв городніх культур української мови : дис. канд. філ. наук: 10.02.01 / Марченко Т. А // Київ, 2008. – С. 10-11.

21. Микитюк О. До проблеми розвитку української термінолексики / О. Микитюк // Львів: Вид-во Державного університету «Львівська політехніка». – № 453, 2002. – С. 24-29.

22. Моргунюк В. Застандартовані правила ділового та наукового стилю / В. Моргунюк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології, 2004. – № 503. – С. 75-81.

23. Проценко Т. В. Історія виникнення науки про терміни, сучасний стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Т. В. Проценко // Київ. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/03_protsenko (25.10.2019).

24. Сухарина Н. Метод лексикографічного моделювання лексичної семантики/ Н. Сухарина // Мовознавство. – 2001. – С. 58-77.

25. Шуневич Ю. Проблеми укладання словників-мінімумів нових терміносистем / Ю. Шуневич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2002. – С.152-157.

26. Ahmad K. Terminology workbenches and the engineering of special languages/ K. Ahmad // Proceedings of the 3rd TermNet Symposium on Terminology in Advanced Micorcomputer Applications. – TermNet, Vienna, Austria, 1994. – P. 5-52.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

27. Словник ABYY Lingvo [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.lingvolive.com/en-us (31.09.2019).

28. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – 1970. – Режим доступу до ресурсу: http://sum.in.ua/ (01.10.2019).

29. The American Heritage Science Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://animalsmart.org/glossary (22.01.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

30. Афанасенко В. Ю., Бабенко О. І. Молочна продуктивність корів в залежності від характеру лактаційної діяльності [Електронний ресурс]/ Ю. В. Афанасенко, О. І. Бабенко // Вісник СНАУ, 2015. – Режим доступу до ресурсу:

http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2015_2_27_tvaryn/JRN/6.pdf (23.01.2020).

31. Бондаренко О. В. Використання комп'ютерного моделювання в селекції коней української верхової породи [Електронний ресурс] / О. В. Бондаренко // Вісник СНАУ, 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2015_2_27_tvaryn/JRN/8 (12.10.2019).

32. Васильєва О. О., Вишневський Л. В., Войтенко С. Л., Шаферівський Б. С. Генетика з основами розведення та відтворення сільськогосподарських тварин / О. О. Васильєва, Л. В. Вишневський, С. Л. Войтенко, Б. С. Шаферівський // – Полтава : ПП Астрая., 2018 – 213 с.

33. Крук О. П. Вплив живої маси бичків української чорно-рябої молочної породи на їхню м'ясну продуктивність [Електронний ресурс]/ О. П. Крук // Вісник СНАУ, 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2015_2_27_tvaryn/JRN/13.pdf (23.01.2020).

34. Осадча Ю. В. Природа аномалій та смертності ембріонів страусів [Електронний ресурс] / Ю. В. Осадча // Вісник СНАУ, 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://visnyk.snau.edu.ua/sample/files/snau_2012_12_tvaryn_21/JRN/19 (27.09.2019).

35. Педоренко О. В. Організація вирощування ремонтного молодняку в умовах ПП «Радівське» с. Радівка Калинівського району / О. В. Педоренко // Вінниця, 2013. – С. 12.

36. Kennisnet G. Animal breeding and genetics for BSc students/ G. Kennisnet // Textbook animal breeding. – Centre for Genetic Resources and Animal Breeding and Genomics Group, Wageningen University and Research Centre, the Netherlands, 2014. – P. 16-97.

АНОТАЦІЯ

За результатами останніх досліджень галузі комп’ютерної інженерії та аграрної промисловості є провідними за рівнем розвитку та залученням іноземного капіталу, що, в свою чергу, пояснює актуальність дослідження термінів та терміносполучень, які обслуговують ці галузі світової економіки. Не варто забувати й про конкурентоспроможність аграрної промисловості на світовій арені, що, безперечно, неможливо уявити без лінгвістичного фактору та сучасних технологій.

Над питаннями термінології, зокрема походження та розвиток окремих терміносистем, особливості функціонування термінів у своїй системі та поза нею, вплив діалектної лексики на формування терміносистеми, працювали О. Реформатський, Д. Лотте, О. Ахманова, Й. Дзендзелівський, Т. Кияк, А. Д’яков, В. Даниленко, Л. Симоненко, М. Кочерган, О. Суперанська, Д. Шмельов, В. Горпинич, Г. Бевз, Л. Васенко, М. Зарицький, K. Ahmad. Роботи цих вчених становлять **наукову базу дослідження.**

Актуальність наукового дослідження зумовлена сучасним станом наукової мови, який вказує на недостатній рівень дослідження фахової лексики, що спричиняє неточності при виборі певного терміна і, як наслідок, може ускладнювати письмовий та усний переклад відповідних текстів.

Галузь тваринництва відіграє провідну роль у формуванні сталого розвитку сільського господарства України, Сумської області зокрема, на території якої знаходиться велика кількість сільськогосподарських підприємств. Такі відомі господарства, як Суми-Агро, Ромниплемсервіс, Українсько-голландська Агрокомпанія, Ворожбалатінвест, Райс, Сейм-Агро та Гала груп мають тісні зв’язки з іноземними аграрними компаніями.

Використання англійської мови у галузі тваринництва допомагає уникнути непорозумінь з точки зору двозначності термінів, адже точні відповідники у мові світового спілкування встигли закоренитися та побудувати інтернаціональні зв’язки. Отже правильний переклад лексики галузі тваринництва сприяє

налагодженню міжнародної співпраці та залученню закордонних інвесторів і у такий спосіб робить свій внесок у сталий розвиток нашої держави.

Об'єктом дослідження – фахова мова тваринництва.

Предмет дослідження – структуризація лексичної системи мови, перекладацькі трансформації термінів галузі тваринництва, а також специфічні прагматичні особливості фахової термінолексики.

Матеріалом дослідження слугують фахові статті галузі тваринництва.

Метою є аналіз термінів галузі тваринництва, роль етимологічного аналізу та методу словникової дефініції при перекладі термінів.

Завданнями дослідження є:

5) виділення способів функціонування термінів на матеріалі фахових текстів;
6) визначення принципів застосування та характерних ознак термінів у фахових виданнях;
7) виявлення недоліків та труднощів, що виникають під час вживання термінів у фаховому середовищі;
8) визначення особливостей перекладу фахових термінів та текстів тваринництва.

Методологічна база налічує такі **методи** дослідження: метод спостереження для порівняння українських та англійських термінів і терміносистем, аналіз та синтез для визначення прагматичних та лексико-семантичних розбіжностей, порівняльно-історичний метод для з'ясування умов, що сприяли розвитку термінологічної бази, зіставний метод для компаративного визначення специфічних характеристик термінологічних одиниць, структурний метод для опрацювання специфічних рис фахових текстів тваринництва , метод словникової дефініції для знаходження варіантного відповідника у мові перекладу, контент-аналіз для визначення контекстуального впливу на термін у розрізі фахових текстів тваринництва.

Практичне значення полягає в сприянні усуненню труднощів практичного використання та перекладу термінів та терміносистем у фахових текстах, зокрема у наукових працях, публікаціях та словниках.

Наукова новизна полягає у відкритті нових можливостей для досліджень лексики галузі тваринництва, зменшення кількості помилок та обсягу необхідної людської праці під час перекладу фахових текстів галузі тваринництва, а також створення системи оперування термінами галузі тваринництва.

Апробація результатів. Стаття «Проблеми перекладу термінів галузі тваринництва на сучасному етапі» була опублікована у міжвузівському збірнику наукових праць молодих вчених «Актуальні питання гуманітарних наук» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, № 1, 2020р.

Структура та обсяг роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділи, п’ятьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (26 позицій), списку довідкової літератури (3 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу (7 позицій) та анотації. **Обсяг** наукової роботи становить 23 сторінки.

У вступі визначено актуальність, наукову базу, об’єкт та предмет дослідження, мету й завдання, зазначено методи, практичне значення та наукову новизну, а також апробацію результатів дослідження. У першому розділі розглянуто теоретичні питання термінознавства, теоретичні засади системного опису лексики у мовознавстві термінологічні особливості, походження та утворення назв тваринництва зокрема. Другий розділ присвячений практичній частині дослідження, у якій досліджено контексти та прийоми вживання термінів галузі тваринництва, роль словників під час перекладу фахових текстів галузі тваринництва, особливості перекладу фахових текстів галузі тваринництва.